

Тетяна НІКОЛАЄВА

Втрачена спадщина художника Івана Дряпаченка

Цикл статей, присвячений українському художнику і графіку І. К. Дряпаченку (1881–1936), розпочатий УК в № 12, 2013, продовжується.

Цього разу мова піде про сумну долю мистецького доробку художника, дві його живописні роботи, що потрапили до збірки Харківського художнього музею у 1930-ті роки та їх колишнього власника Юрія Білокобилю

Ще за життя Івана Кириловича Дряпаченка у 1906 р. з його творами стався прикрий випадок. Перед виїздом до Петербургу на навчання, він відправив на адресу Академії мистецтв пакунок із своїми літніми роботами для звітної виставки. Але багаж був загублений на Московсько-Курській залізниці. Восени, коли Іван Дряпаченко прибув до північної столиці, виявилось, що пакунок з його творами, вагою 2 пуди (приблизно 32 кг), до Академії не дійшов. Був судовий позов до Московсько-Курської залізниці. Роботи художника адміністрація Академії мистецтв оцінила в суму 1225(!) карбованців, але залізниця давала згоду сплатити тільки 80. Ця історія дуже погано плинула на митця. У листопаді того ж року двадцятип'ятирічний художник захворів на туберкульоз і, отримавши відпустку, вирушив на Кавказ. З осені 1906 до осені 1909 року він перебував на лікуванні в сухумських санаторіях «Гульрипш» та «Агудаера», повертаючись час від часу до Василівки, Петербурга і знову до Сухумі.

Не зважаючи на хворобу, Іван Дряпаченко плідно працював. 1907 року ним було створено двадцять сім краєвидів Кавказу (околиці Сухумкале), які демонструвалися того ж року на Звітній виставці учнів Вищого художнього училища при Академії мистецтв у Петербурзі. 1908 року під час перебування у Сухумі він створив ще дев'ять робіт. Серед них: «Дівчина-мінгрелка», «Краєвид на гори поблизу Сухумі» та етюд

І. Дряпаченко.
Берег Чорного моря
біля Сухумі. Етюд.
1908. п., о. 34x52

«Берег Чорного моря біля Сухумі». Доля вище згаданих творів, окрім останнього, невідома.

У постійній експозиції Харківського художнього музею знаходяться дві роботи художника раннього періоду творчості — «Портрет батька» (1913) та етюд «Берег Чорного моря біля Сухумі»

(1908, ХХМ). На жаль, етюд не має авторського підпису. Згідно з архівними документами ЦДАМДМ України, 1908 року етюд демонструвався на Звітній виставці учнів Вищого художнього училища при Академії мистецтв у Петербурзі. На детально виконаному першому плані можна побачити все, що винесло з прибоєм на берег моря. Це і череп якоїсь тварини, і камені, й уламки дерев тощо. На другому плані у далеч прямує, вздовж берега, валка волів, яку супроводжують люди. А замикає простір

морського пейзажу гірська гряда на обрії.

«Берегу моря» притаманні риси декоративного пленеризму школи Куїнджі. Звідси панорамність, видовищність і живописна звучність колориту», — зазначає завідувачка відділом дореволюційного мистецтва Харківського художнього музею Ольга Денисенко.

Також, за даними ЦДАМЛМ України, до 1937 року етюд «Берег моря біля Сухумі» (1908, ХХМ) був власністю Ю. К. Білокобилю (Київ). Після смерті Івана Дряпаченка у 1936 році «багато його картин, портретів, ескізів, малюнків, бібліотека, особистий архів — були продані родичами за безцінь приватній особі, жителю

сусіднього [з Василівкою — рідне село художника] села Юрки — Ю. Білокобили, який без зволікань почав перепродувати живописні роботи через комісійні магазини Києва, Харкова та ін. міст», — так писав у своєму дослідженні 1960-х рр. учень І. Дряпаченка, теж художник, Анатолій Терещенко (1900–поч.1990-х). Нагадаємо, у 1920–1923 рр. він брав уроки малювання у Івана Дряпаченка.

Інший дослідник Борис Литовченко (1928 р. народ.) не знав І. К. Дряпаченка особисто (у 1936 році, коли художник помер, малому Борису було 8 років), але теж присвятив своє життя популяризації творчості талановитого земляка з Полтавщини. У листі 1968 р. до письменника Антона Комашки він висловився щодо подій 1936 р. більш емоційно: «Твори Дряпаченка після його смерті попали до рук студента Харківського художнього інституту Білокобили Юрія Кузьмича, який був постійним відвідувачем Дряпаченка, багато привозив творів Дряпаченка до Харкова на виставки, до інституту, про що стверджують працівники музею Харкова (худож.)... чи міг він [Дряпаченко] заповідати свій багатющий доробок якомусь одному із музеїв, про це я не знаю. Але якщо це була така заповітна, то корисливість людей, що жили в будинку художника взяла верх над розумом і вони продали все цьому Білокобили Ю.К., про що стверджує дружина студента Білокобили Ю.К. За словами цієї жінки, Білокобила Ю.К. частину творів продав в українські музеї (до 10 робіт в Київський музей), решту — в інші музеї, а то здавав в комісійні магазини і т.д. Таким чином ця людина допомогла поховати художника не тільки фізично, але й духовно».

Достеменно відомо, що в столиці ані в Національному художньому музеї України, ані в Київському державному музеї російського мистецтва жодної роботи І. К. Дряпаченка немає.

Дивовижний за силою духовності і любові до рідної людини портрет батька художника — Кирила Федоровича Дряпаченка — до того, як потрапив у 1938 році до Харківського художнього музею, теж перебував у власності Ю. К. Білокобили, а ще раніше у Н. І. Черненко. Портрет має підпис художника й експонувався 1915 року на Весняній виставці в залах Академії мистецтв у Петербурзі. Репродукція картини була опублікована у журналі «Солнце России» (№ 6, 1915). «Портретованого зображено в інтер'єрі помешкання, де художник майстерно передає колорит приглушеного кімнатного середовища. Орнаментальне предметне оточення свідчить

фото надані автором

К. Дряпаченко.
Портрет К. Ф.
Дряпаченка, батька.
1913.п., о. 80х59

про прихильність художника до стилістики модерну», — вважає Ольга Денисенко.

Але що сталося з іншими творами художника, які потрапили до Юрія Білокобили? Обидва дослідники творчості І. К. Дряпаченка одноставні. «Під час гітлерівської окупації значна частина творів Дряпаченка, що збереглася у Білокобили, опинилася в руках німецького коменданта Кітліца і була ним вивезена до Німеччини», — стверджував Анатолій Терещенко. А Борис Литовченко, у вище згаданому листі до Антона Комашки, додає: «...барон Кітліц натрапив на останки скарбів із спадщини художника Дряпаченка і під силою загрози забрав все і вивіз до Дрездена. Під час нальоту американської авіації цей мародер загинув внаслідок вибуху бомби, яка потрапила в ешелон, в котрому він їхав чи вже на Україну, чи ще в Німеччину з цим грабунком. Але телеграма з таким повідомленням прийшла в комендатуру, де він служив (Козельщина на Полтавщині)».

Крім А. Терещенка і Б. Литовченка, пошуками інформації про втрачені твори художника займалися у 1930-1940-ві роки письменники Олесь Гончар та Дмитро Косарик, які знали його особисто (щодо О. Гончара, то мова про нього й І. Дряпаченка піде у наступній публікації «УК»). А Дмитро Косарик у статті «Трагедія таланту», присвяченій художнику писав: «У 1937 в селі Юрках дружина одного київського студента-художника Приська Гладка показала мені цілу скриню зібраних картин покійного українського художника Івана Кириловича Дряпаченка». Машинопис цієї статті середини ХХ ст. зберігається у ЦДАМЛМ України.

У пошуках даних про барона фон Кітліца, автор звернулася до Полтавського обласного архіву. «Велика кількість документів довоєнного та воєнного періоду втрачена у зв'язку з тимчасовою окупацією території Полтавської області фашистськими загарбниками (1941–1943 рр.)», — повідомляється у відповіді. Даних

про коменданта Козельщини в цьому архіві немає. Можливо, є в архівах Німеччини? Це питання залишимо поки відкритим.

На сьогодні можна стверджувати, що переважна частина творчої спадщини митця втрачена. Щось розпорошено у приватних збірках. Державні ж колекції шести українських і семи російських музеїв, а також Могильовського обласного краєзнавчого музею ім. Е. Р. Романова містять поодинокі шедевральні приклади таланту та майстерності українського художника і графіка Івана Кириловича Дряпаченка.